

**НАСЛЧИЛИК ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИДА ТАНА ВА ҒУНАЖИНЛАРНИ ЖАДАЛ
ЎСТИРИШ ВА БИРИНЧИ ТУҚҚАН СЕРМАҲСУЛ СИГИРЛАР ПОДАСИНИ ЯРАТИШНИНГ
САМАРАЛИ УСУЛЛАРИ**

Алламбергенов Даулетбай

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали талабаси

Базарбаева Бибинур

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали талабаси

Карлибаева Шахида

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети Нукус филиали талабаси

Аннотация. Ушбу мақолада қорамолчилиikka ихтисослашган фермер хўжаликлариди келиб чиқиши бўйича маъқул, яхши ривожланган урғочи бузоқлардан подани тўлдириш гуруҳи ташкил қилиш, уларни мақсадли жадал ўстириб боқиш ҳақида маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар. Поди, рацион, конституция, экстерьер, зот, ғунажин.

Сут қорамолчилигини жадал ривожлантириш, моллар наслини яхшилаш билан уларнинг подасини сифат жиҳатдан тез, қайта тиклашни тақоза этади. Шунинг учун фермер хўжаликлари талабларига мослашган наслдор тана ва ғунажинларни жадал ўстириш республикада катта аҳамиятга эга.

Поддаги сигирлар таркибини йилига 15-20 % сермахсул биринчи туғим сигирлар билан мунтазам алмаштириб бориш подани ёшартириш билан бирга, уларнинг насл ва махсулдорлик кўрсаткичларини жадал ўсишини таъминлайди.

Бу тадбирлар таъминлаш учун фермер хўжалиги поди таркибиди сигирлар бош сонига нисбатан 18-20 % ғунажинлар, 20-25 % қочириш ёшидаги таналар ва 25-30 % 1 ёшгача наслдор таналар бўлиши талаб этилади.

Афсуски, республикамизнинг кўпчилики фермер хўжаликлариди, ёш наслдор молларни ўстиришга етарли аҳамият бермаслиги натижасиди уларнинг кунлик ўсиши 250-300 г ни ташкил этиб, 18 ойлигида бор йўғи 200-250 кг тош босиши, улардан подани тўлдиришда фойдаланиш имкониятларидан маҳрум қилмоқди. Натижада фермер хўжаликлари сигирлар подасига ўз вақтида сермахсул биринчи туққан сигирлар кўчирилмаслиги, қари ва каммахсул сигирларни подадан пучак қилинмаслиги сабабли махсулдорликнинг жадал ўсиш кўзга ташланмаётир. Кўпчилики фермер хўжаликлари ўз тана ва ғунажинларини жадал ўстириб сермахсул сигирлар подасини яратиш ўрнига хориждан кўплаб қиммат (5-6 млн. сўм) баҳода тана ва ғунажинлар сотиб олмоқдалар.

Ҳар бир фермер ҳам хориж валютасида мол сотиб олиш имкониятига эга эмас, шу боис фермер хўжаликларида ички имкониятларни ишга солган холда ўзи ва қўшни фермерлар, шахсий ёрдамчи ва деҳқон хўжаликлари учун сермахсул I туғим сигирлар ёки ғунажинлар ўстиришни ташкил қилиш керак.

Қорамолчиликка ихтисослашган фермер хўжаликларида келиб чиқиши бўйича маъқул, яхши ривожланган урғочи бузоқлардан подани тўлдириш гуруҳи ташкил қилиниб, улар мақсадли жадал ўстирилиб 16-18 ойлигида йирик зотларда (қора-ола, голштин, швиц) 350-360 кг, кичик зотларда (қизил чўл, бушув) 320-340 кг тирик вазнга эришганда қочириб, ғунажинларни меъёрада ўстириш эвазига 26-27 ойлигида туғишини тامينлаш, кам харажатлар билан сермахсул сигир етиштириш имконини беради.

Бу мақсадда иложи борича фермер хўжаликларида жаҳон илғор чорвачилиги (Исроил, Шимолий Америка, Европа мамлакатлари) тажрибаларидан фойдаланиб (таналарни 13-14 ойлигида қочириб 22-23 ойлигида туғдириш) уларни шароитга қараб мослаб жорий этишни талаб этади.

Фермер хўжаликларида наслчилик ишини тўғри йўлга қўйиш, сигир ва қочириш ёшига етган таналарни суъний уруғлантириш ва жаҳон генофондининг асл намуналаридан фойдаланиб келажакда сермахсул авлод олишни таъминлайди.

Ҳар бир фермер хўжалигининг табиий – иқлим шароити, иқтисодий аҳволига қараб у ёки бу зотни маъқул сақлаш усуллари, озиқлантириш хили (типи) ва меъёрини қўллаш имкониятлари мавжуд.

Бу борада республикада қатор илмий тадқиқотлар ўтказилиб ижобий натижалар, яъни зот ва зотдорликдаги, турли жадалликда, рацион типидида ўстирилган I туққан сигирлардан 3400-3900 кг сут соғиб олиш мумкинлиги қайд этилган.

Қорақалпоғистон республикасининг барча туманларининг сут ишлаб чиқаришга ихтисослашган фермер ва деҳқон хўжаликлари шароитида подани тўлдирадиган урғочи таналарни ўстириш ва сермахсул биринчи туғим сигирларнинг ҳолатини ўрганишни талаб этади.

Подани тўлдирадиган урғочи таналарни ўстириш технологияси хўжаликларда ҳар хилда олиб борилади. Бундай технологияларнинг асосий камчиликлари ёш қорамолларни озиқлантириш ва сақлаш шароитлари улар организмнинг биологик талаби даражасига тўғри келмаслиги, натижада улар қочириш ёшида тирик вазни бўйича андоза талабларига жавоб бермасдан подани қайта тиклаш хусусияти пасаяди. Улардан етиштирилган биринчи туғим сигирларнинг махсулдорлиги албатта паст бўлади. Фермер хўжаликларида подани тўлдирадиган ёш қорамолларнинг ўртача кунлик семириш 350 г дан паст бўлиб, урғочи таналар 23-25 ойлигида 340-350 кг тирик вазнда қочирилмоқда.

Шунинг учун ҳам фермер ва деҳқон хўжаликларида подани тўлдирадиган ёш қорамоллар ва биринчи туғим сигирларни ўстириш технологияларини

такомиллаштириш бўйича ҳар томонлама илмий изланишлар ўтказиш маълум илмий ва амалий қизиқиш уйғотади.

Мажмуа илмий изланишларда Ўзбекистонда худудлаштирилган сўт йўналишида қорамолларнинг сермахсул подасини ўстириш технологиясини асосий элементлари (тизимлари) ўрганилиб, уларнинг биологик талабларга мос келадиган муайян озиклантириш ва сақлаш шароитлари аниқланади, ғунажинларни туғишга тайёрлаш ва биринчи туғим сигирларни ийдириш жараёнлари уларнинг махсулдорлигини оширишга қаратилади.

Сўт ишлаб чиқаришни кўпайтириш, сифатини яхшилаш ва таннархини пасайтириш муаммолари сермахсул биринчи туғим сигирларни ўстириш технологиясини такомиллаштириш самарали усулларини ишлаб чиқиш асосида амалга оширилганлиги учун долзарб бўлиб, халқ хўжалигида катта амалий аҳамиятга эгаллиги ушбу ишни бажаришга асос бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Максудов И. Қорамолчилик билан шуғулланувчи фермерлар учун қўлланма. Самарқанд, 1997.
2. Максудов И. Фермер хўжалигида подани тўлдирувчи урғочи таналарни ўстириш. СамҚХИ илмий тўплами, 1997, 118 б.
3. Максудов И, Собиров П.С, Дўстқулов С.Д. Сўтчилик хўжалигини ташкил қилиш тажрибасидан. СамҚХИ илмий тўплами, 2001 й, 185-191 б.